

УЗДЕНДАНЫ
АБДУЛЛАХ

КЮН
КЪОЛ
ДЯЗДА

БТ

УЗДЕНТАНЫ
АБДУЛЛАХ

КЮН
КЪОЛ
ЛЯЗДИ

НАЛЬЧИК
ЭЛЬБРУС

Узденов А. Э.

У Солнце в ладони: Стихи для детей на балк. яз.— Нальчик:
Эльбрус, 1994.— 48 с.

ISBN 5-7680-0920-5

В книжку, адресованную самым маленьким читателям, вошли стихи о природе и людях родного края.

У 4803010000-063 61-94
М 125(03)-94

ISBN 5-7680-0920-5

© «Узденовы А., 1994

БИЗ БИР ИШЧИ ЮЙЮРБЮЗ

Биз тёртеулен болабыз:
Атам, анам, Лейля, мен.
Эгечим — сабий садда,
Мен — тёртюнчюге ётген.

Атам агъач устады,
Анам — кийим тигиучю.
Лейля да гинжисине
Минчакъчыкъла тизиучю.

Мен а, чаганы алып,
Жай кюн, бахчагъа барып,
Аны хансын артама,
Юйге арып къайтама.

Атабыз да арыйды,
Алай бети жарыйды
Ишден къайтып келгенлей,
Юйде бизни кёргенлей.

АНАМА САУГЪА

Атам бла кенгешип,
Бюгюн эртте тургъанбыз,
Отоуланы тазалап,
Гюллеге суу куйгъанбыз.

Татыулу аш этгенбиз,
Сора чай къайнатханбыз,
Барын столгъа салып,
Анамы уятханбыз.

Атам анга саугъагъа
Чилле жыйрыкъ алгъанды,
Мен ишлеген суратны
Да къатына салгъанды.

Жарыгъанды анамы
Бети бюгюн, жай кюнча,
Аны ариу къарамаы
Къууандырады, гюлча.

Битеу элде да жокъду
Мени анамдан иги,
Ишлеген жеринде да
Махтайла тирилин.

Мен да бек кюрешеме
Аныча адам болургъа.
Бюгюн аны байрамаы —
Эркинди ол солургъа.

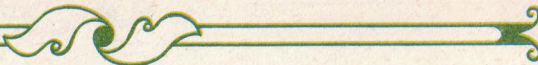
ТОПЧУГЪУМ

Топ-топ, топчугъум,
Тегерекди тончугъунг.
Къызгъылдымды бетчигинг,
Жумушакъчыкъ этчигинг.

Топ-топ, топчугъум,
Сыйдамчыкъды жолчугъунг.
Ойнадым, зауукъ этдим,
Бек арыды къолчугъум.

Топ-топ, топчугъум,
Ариу, сыйдам жолчугъунг.
Тююлгенден тоймадынг,
Менде къарыу кьоймадынг.

Топ-топ, топчугъум,
Чабып жетгенди жукъум.
Келчи, сен да бир тынчай, —
Кекден жылтырайды ай.

СУРАТЧЫКЪ ИШЛЕДИМ

Тамата къарындашым
Узатды къарындашын:
«Ма, ишле сен суратчыкъ —
Не ёгюзчюк, не атчыкъ».

Олтурдум да столгъа,
Ишледим мен суратчыкъ —
Бир акътуякъ тор атчыкъ,
Узункъулакъ жоргъачыкъ.

Къарады къарындашым,
Ышарды, булгъап башын:
«Бек ариу эшекчикди,
Аперим санга»,— деди.

КЮЧЮКЧЮГЮМ

Аппа келтирди манга
Бир ариу акъ кючюкчюк,
Сютчюк къуйдум да анга,
Тоюп жатды акътюкчюк.

Ой, кючюгюм, кючюгюм,
Терк ёссюн сени кючюнг.
Ич сютчюк, ич хударчукъ,
Жукъла да, эт хур-хурчукъ.

Сен уллучукъ болгъанлай,
Биз фермагъа барырбыз,
Экибиз да кютерге
Къой сюрючюк алырбыз.

Ой, кючюгюм, кючюгюм,
Терк ёссюн сени кючюнг,
Бёрюлени къууарса,
Къойланы къорууларса.

КИШИУЧУГЪУМ

Кишиу, кишиу, кишиучукъ—
Бир ариу жылытукчюк.
Боюнчугъун сыладым,
Тас этдим да жилядым.

Кишиуум аны эштди,
Мур-мурчукъ эте, жетди:
«Мияу, энди алай этмем,
Къатынгдан кери кетмем».

Ышыды ол башчыгъын
Мени жалан бутума,
Къаймишледи санчыгъын,
Чёгюп къалды къатыма.

Кишиуум ма аллайды,
Ешюнчюгюн жалайды.
Сютчюк келтирсе анам,
Кишиуну къурлай къоймам.

НАЗЫ ТЕРЕКЧИК

Сюеледи сыртда
Ёребаш терекчик,
Юсюне жабышып
Кёп жашил ийнечик.

Ол жашил терекчик
Хорлатмайды желге,
Тамырларын терен
Жибергенди жерге.

Терекчик къоркъмайды
Къаты боранладан,
Къар аны сакълайды
Ачы сууукъладан.

Бирде орналады
Байрам отоулада —
Сабийлеге кьюуанч
Жангы жыл тойлада.

БИЛМЕЧИ АХМАТЧЫКЪ

Не сейир, не алапат,
Къайда ёсгенди Ахмат?
Келтир десенг салтаны,
Алып келир балтаны.

Кёргюзт десенг чёмючню,
Келтирир ол чёгючню.
Берчи десенг ашыкъны,
Узатады къашыкъны.

Къайсыды десенг айбу,
Ол бёрюню кёргюзтир,
Тор атны орнуна уа —
Къызыл къолан ёгюзню.

Бешжыллыкъ Ахматчыкъгъа
Кюледи эгешчиги,
Юч жылы толмагъанды —
Алай биледи хар затны.

ЫННАНЫ ТОКАШЫ

Барды бизни ыннаны
Асыралгъан къочхары,
Айланады ызындан
Токаш, кетмей бир жары.

Кёксюлдю бурма жюню,
Къуйругъу — жерге жете.
Буруш-тогъай мюйюзлю,
Дугъумча, къара кёзлю.

Токаш манга тиймейди
Мюйюзюнден тутмасам,
Жюнюнден тарта кетип,
Сыртчыгъын ачитмасам.

Алай бир ачыуланса,
Ызымдан болуп чапса,
Мен къачама, къычырып,
Ынна кюледи, чыгып.

ТЕЙРИ КЪЫЛЫЧ

Кёк кюкюреди,
Сакъ жауун жетди,
Ол тегерекни
Къаты жибитди.

Кёп да бармайын,
Жауун тохтады,
Чыгып булутдан,
Кюн да къарады.

Табийгъатдагъы
Тюрсюнле бары
Жыйылгъандыла —
Къарагъыз ары.

Къызыл, кёк, сары
Эм башхалары,
Жия болгъанлай,
Сырт башларында

Тизилгендиле,
Мылы кёгюнде,
Жим-жим жылтырай,
Кёрюнедиле.

ИЙНЕСЫРТЧЫКЪ

Чууакъ кюн эрттенликде
Салих, Борис эм Сафар
Ойнайла биченликде,
Эл кыйырына барып.

Сафар бир дуппурчукъдан
Секирди да кырчыкыгъа,
Чыкды ол, тегерекни
Алдырып кычырыкыгъа.

— Не болду, нек жилийса? —
Деп чапдыла жашчыкыла.
— Чюй кирди аягыма,
Неда жютю ташчыкыла, —

Деп сытылды Сафарчыкы,
Кёзчюклерин да сыйпай,
Ариу айтдыла жашла,
Аны башчыгын сылай:

— Болду, жилияма, Сафар,
Келчи, кёргюзт ол чюйню.
Жашчыкы элтди кырыгъа,
Кёргюзтюрге бир юйню.

— Ма былайда ачитдым
Бу жалан аягымы...
Ма энтда ийне жыртды,
Ой-ой, кьол аязымы!

Чыкды чырпы тюбюнден
Жютюбурун кирпичик,
Сыртчыгына жабышып
Бир ненча минг ийнечик.

БАЛ ЧИБИН

Танг аласын сезгенлей,
Къаягъа кюн тийгенлей,
Жортуулгъа чыгъаса,
Гюлню жауун сыгъаса.

Арымайса, талмайса,
Керексиз айланмайса.
Бюгюн этер ишинги
Сен болжалгъа салмайса.

Ишлейди хар бир санынг,
Темирден болур жанынг.
Биргенге ууунг, балынг —
Къайдан жыяса барын?

Татыуун унутмайды
Балынгы ашп кѳрген.
Ууунг да уллу дарман —
Саусузгъа солуу берген.

САБАН ЧЫПЧЫКЪЛА

Жаз башы келеди,
Жылыта жерни,
Кюн кызыу тиеди,
Жарытып элни.

Жашил болгъандыла
Езенле, тѳшле,
Элде барадыла
Жаз башы ишле.

Ашыкъ ойнайдыла
Элде жашчыкъла.
Жетдиле, мычымай,
Сабан чыпчыкъла.

Акъсыл ёшюнчюкле,
Ариу кёксюлчюкле —
Къуртла излейдиле
Жипи кёлчюкледе.

Терекле чакъсала,
Къуртла да чыкъсала,
Табийгъатны сакълай
Биледиле ала.

КЕЗЧЮКЛЕРИ ЖЫЛТЫРАЙ

Сабийчикле школдан
Ойнай, тынч келедиле,
Къарт Жемилят суу алып
Баргъанын кёредиле.

— Ма, сумканы ал, Ахмат,
Бусагъатдан жетейим,
Жемилятны челегин
Мен арлакъгъа элтейим, —

Деп, Мухаммат, сумканы
Къойду да нёгерине,
Къартны челегин алып,
Ашырды юйлерине.

— Ой, аперим, жашчыгъым,
Узакъ ёмюрлю болгъун,
Къылыгъынгы жаратдым,
Уллу насыпдан толгъун...

Эштмегенча этгенди
Жашчыкъ аны айтханын,
Кёзчюклери жылтырай,
Кёргю эдинг къайтханын.

ЖАЗ БАШЫ ЖАУУН

Кёк кюкюрейди кьаты,
Тауланы гюрюдетип,
Сакъ жауун да келеди,
Бийик сыртладан ётюп.

Ырхыла саркъадыла,
Топуракъ, зыгъыр ташый,
Кёпчюйдюле ёзенле,
Жауун суучукъла татый.

Ашыгъышып, жашчыкъла
Ташыйдыла ташчыкъла,
Ишлейдиле кёлчюкле
Эм ариу кёпюрчюкле.

Кёлчюкде жюзедиле
Кьагъытдан кьайыкъчыкъла,
Кьууанып кюледиле
Жаланаякъ жашчыкъла.

АСХАТНЫ КИШТИКЧИГИ

Чыкьды Асхат орамгъа,
Нёгерчигин чакъыра,
Бир киштикчикни кёрдю
Тырхыкчыкьда макъыргъан.

Ёшюню, аякълары
Чыммакъ акъдыла аны,
Асыры кьарыусуздан
Чыгъып кьалады жаны.

— Къара, харипчик, мынга.
Ким кьоюп кетди сени?
Кел, биргеме элтейим,
Шуёхчугъум бол мени,—

Деп Асхат бек эриди,
Салды кьоюнчугъуна,
Юйде сютчюк да берди,
Кюлдю оюнчугъуна.

Энди уа кишиучукъну —
Чиммакъ-акъ ёшюнчюкню —
Бек сюеди Асхатчыкъ —
Къара кёзчюклю жашчыкъ.

КЪУТЛУ ЖЕРИМ

Къутлу жерим,
Чомарт жерим,
Бай сабанла
Чайкъалалла.

Бахчаланы —
Кюн жарыта,
Алмала да —
Кёз къамата.

Чинарларынг —
Кёкге жете,
Биченликле —
Шуу-шуу эте.

Жайлыкълада —
Малла кюте,
Чал тауларынг —
Салкъын эте.

Тик сыртлада —
Къауданларынг,
Мингле бла
Шауданларынг.

Жел этдире —
Ауушларынг,
Череклени
Тауушлары

Эштиледи
Бек узакъгъа.
Чучхурларынг —
Суху саркъа,

Тауларынгда
Жугъутурла
Къауданлада
Отлайдыла.

Жерибизде,
Танг атдыра,
Жырлайдыла
Къанатлыла.

Бютюн жарыкъ
Жырласынла,
Бизни эртте
Уятсынла.

ЫННАДА КЪОНАКЪДА

Мен жашайма шахарда,
Ыннам а — бир тау элде,
Суху черек бойнунда,
Батырла туугъан жерде.

Мен ыннагъа барама
Жай солугъан кезиуде,
Окъур заманым жетсе,
Къайтып келеме кюзде.

Къалай ариуду тауда
Чууакъ кюнде табийгъат,
Минип, жортургъа сүйсенг,
Табылады эшек, ат.

Барды кёкбаш эшеги
Ата къарындашымы,
Чюеллеп, жыгъып мени,
Кёп ачытды башымы.

Алай бир да къоркъмайма
Ол хайырсыз жоргъадан,
Къышха отун ташыйма,
Кёкбашха жюклеп, таудан.

КЁКСЮЛ МАҚЪА

Макъа, макъа, ма-къа-къа,
Нек киргенсе батмакъгъа?
Бойнунг ушайд артмакъгъа,
Кёзлеринг — чокъуракъгъа.

Жипиледе жашайса,
Къурт-къумурсха ашайса,
Къоркъуу тюшсе жанынга,
Суугъа терк ташаяса.

Макъа, макъа, ма-къа-къа,
Минчи сен чапыракъгъа,
Жюзюп келчи берлакъгъа,
Алчы мени къонакъгъа.

Сени излеп келгенме,
Кёк сыртынгы кёргенме.
Табийгъатха кёп хайыр
Бергенинги билгенме.

Шуёхунгма мен сени,
Сакъларыкъма кёлюнгю,
Къурумаз ючюн юйюнг,
Саллыкъма мен кёлюю.

КЪАШХА ТАЙЫМ

Аппам саугъагъа бергенди
Бир алаамат ариу тайчыкъ,
Мангылайында къашхасы —
Чууакъ кёкде толгъан айчыкъ.

Узун инчге бутчукълары,
Тик тургъан къулакъчыкълары,
Къундузча, жылтырай сырты,
Чыммакъ-акъ туякъчыкълары.

Жалкъасы — таралгъан жибек,
Ешюнюнде — ёхтем жүрек.
Кёзлеринде жилтин ойнай,
Къатына кишини къоймай:

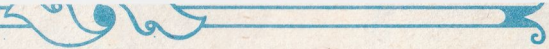
Ма, къашха тайым, биченчик,
Андан сора аша жемчик.
Жюрюшчюгюнг — тёбеннгичик,
Чапханчыгъынг — къаты желчик.

Эки жылдан чариш болса,
Бек алларында келирбиз,
Бу жерледе бир кишиге
Оздурмабыз биз экибиз.

УКУ

Терек башында уку
Олтурад, болуп жокку.
Тёгерекле — кёзлери,
«Гъуу-гъуу», «гъуу-гъуу» —
сёзлери.

Кече кёзлери жютю,
Жангыз ургъуй ычхынмаз.
Къанатлары бек кючлю,
Къачып киши къутулмаз.

Уку танг эрттенликде
Терек башына кьонар,
Ингир алагъа дери
Хар бир ишин да кьояр.

Кюн узунуна солур,
Жукълар, жангы кюч алыр,
Ингир кьарангысында
Чыгъар, ишине барыр.

КЪАРГЪАЧЫКЪ

Турады кьаргъа
Минип бутакъгъа,
Ёню кьарыгъып,
Къычырады: «Кар-р-р!»

«Кар-р, кар-р, кар-р!
Тёгерекде — кьар.
Кьарным тьююл токъ,
Ашарыгъым жокъ.»

Кар-р, кар-р, кар-р!
Бир зат бер, Зуфар...»
Зуфар эриди,
Баппучукъ берди.

«Кар-р, кар-р, кар-р!
Энди баппум бар.
Болушдунг, Зуфар,
Юйюнге сау бар!»

СЮЙЮНЧЮ КЪАМЫЖАКЪ

Тамгъалы къамыжакъчыкъ,
Аття келе, уч да кет,
Къурт-къумурсха аша да,
Адамлагъа хайыр эт.

Къамыжакъ, къамыжакъ,
Сен суйюнчю къамыжакъ,
Бармагъыма минсенг а,
Кёкге учуп кетсенг а.

Къамыжакъ, къамыжакъ,
Аття келе, уч да кет,
Къанатынга миндир да,
Мени жулдузлагъа элт.

Къамыжакъ, къамыжакъ,
Аття келе, уч да кет,
Узакъ жулдузлагъа жет,
Жерден ары салам элт.

ХАКИМНИ ЧЫБЫҚЪ АТЫ

Ишлегенди аппасы
Бир бичакъчыкъ Хахимге,
Ол багъалы саугъаны
Кёргюзтеди хар кимге.

Хахим бичакъчыкъ бла
Кеседи чыбыкъчыкъла,
Жонуп, сыйдамчыкъ этип,
Минеди ол «атчыкъгъа».

Хахимни чыбыкъ аты
Жортуп барады къаты,
Абынган да этмейди,
Киши аны жетмейди.

Хахим, «атындан» тюшюп,
Сыйпайды эм сылайды,
Аны чыпыннга тагъып,
Аллына жем салады.

НАСЫПЛЫ ЖАШЧЫКЪ

Мен насыплы
Жашчыкъма:
Эки аппам,
Эки ыннам —
Сау-саламат,
Атам, анам.

Къарындашым —
Ахиячыкъ,
Эгешчигим —
Асиятчыкъ.
Аланы мен
Бек сюеме.

Ючюбюз да —
Окъуучула:
Биринчиде,
Экинчиде,
Ючюнчюде.
Къууанч — юйде.

Темирчиле —
Эки аппам,
Тигиучюле —
Эки ыннам,
Устаз — анам,
Малчы — атам.

Къарындашым,
Эгешчигим,
Эки аппам,
Эки ыннам,
Анам, атам —
Жокъду хатам.

КУ-КА-РЕ-КУ!

— Тауукъчукъ, тауукъчукъ,
Не къапдынг?

— Тарычыкъ.

— Тауукъчукъ, тауукъчукъ,
Не тапдынг?

— Гаккычыкъ.

— Гаккычыкъ, гаккычыкъ,
Къайдаса?

— Гуртчукъда.

— Гуртчугъум, гуртчугъум,
Не тууду?

— Балачыкъ.

— Балачыкъ, балачыкъ,
Не болдунг?

— Хоразчыкъ.

— Ку-ка-ре-ку-у!

АЯКЪ МАШИНАЧЫГЪЫМ

Аппа алгъанды манга
Бир ариу машиначыкъ,—
Аллында — уллуракъ чарх,
Артында — эки чархчыкъ.

Чыкъдым да мен арбазгъа,
Миндим машиначыкъгъа,
Ол жеринден тепмеди,
Мени алгъа элтмеди.

Аппа къатыма келди:
«Аякъ машинады бу,
Педальланы бур энди,
Алайсыз бармаз»,— деди.

Кюн узуну кюрешдим
Мен буруп педальланы,
Экинчи кюн юйрендим
Элтирге машинаны.

Энди бек терк чабады
Тюбюмде машиначыкъ,
Ызымдан жеталмайды
Къуууп жангыз бир
жашчыкъ.

МЕНИ АППАМ

Къабыргъада аппамы
Сураты тагъылыпды,
Сиз билемисиз, аны
Жашауу алапатды.

Кенгжауурун, тирикёз
Жаш ышарып къарайды,
Ёшюнюнде аппамы
Кёп орден жылтырайды.

Къул этейим сизни деп,
Къанлы душман чапханда,
Шахарлагъа, элlege
Жаханым от чачханда,

Аппам, бар ишин къоюп,
Фронтха атланганды,
Ашыгъышлы юйренип,
Пулемётчу болгъанды.

Мени аппам төрт жылны
Къаты уруш этгенди,
Фашистлени ууата,
Ол Берлиннге жетгенди.

Уруш бошалгъанлайын,
Мамыр ишге кѣчгенди,
Къыркъ бир жылны ичинде
Бек кѣп юй ишлегенди.

АКЪСЫЛ ТЕКЕ

Барды бизни аппаны
Ариу акъсыл текеси.
Къарыулуду ол кеси,
Мюйюзлюдю тѣппеси.

Сакъаллы ѳхтем теке —
Сюрюу аллында жери.
Аркъасында ол мени
Элтеди ары-бери.

Гумхотчугъун сыласам,
Ол бойнун узатады,
Ачыуланса, сыртындан
Мени жерге атады.

Пырх-чырх этип, аллымда
Аякъларын къагъады.
Тыякъ алып сюелсем,
Кѣзлери от чагъады.

Аллына бичен салсам,
Ачыуу терк кетеди,
Бойнун сылап, минсем а,
Чюеллемей элтеди.

Акъсыл теке бла мен
Бек иги шуѳхлабыз,
Биз сюрююню кютерге
Аппагъа болушабыз.

КЪАР ЖАУАДЫ

Мен эрттенликде
Эртте уяндым,
Эшикте къарны
Кёрюп къууандым.

Къар а жауады,
Жерни агъартып,
Ол шош тюшеди,
Бийикден тартып.

Чиммакъ-акъдыла
Арбазла, юйле,
Бузлагъандыла
Жолда кёлчюкле.

Шош саркъадыла
Суху черекле,
Баш ийгендиле
Жемиш терекле.

Чаначыгъымы
Хазыр этгенме,
Бауундан тартып,
Сыртха элтгенме.

Нёгерлерим да,
Кийип тонларын,
Жетдиле ары,
Ышый къолларын.

Биз жангы къарда
Учдукъ, ойнадыкъ,
Терлеп, кызарып,
Юйюбюзге къайтдыкъ.

ТАМАТА КЪАРЫНДАШЫМ

Тамата къарындашым —
Шуёхум эм жолдашым —
Ишлейди машзаводда,
Мен а окъуйма школда.

Тюйюлдю ол бош ишчи,
Бригадирди Мустафа,
Узалгъаны тириди
Кёпню билген устаны.

Слесарьды, токарьды...—
Беш усталыгъы барды,
Шахарда конкурс болса,
Эриширге барады.

Школну бошагъанлай,
Мен заводха барлыкъма,
Къарындашымча, мен да
Кёп усталыкъ аллыкъма.

«Тёртлеге» эм «бешлеге»
Окъуйма бусагъатда,
Иги билим алалсам,
Тынч болур манга артда.

Мустафа бла бирге
Заводха да киреме,
Къарындашымы къалай
Ишлегенин кёреме.

Заводда хар бир ишни
Жаратама, сюеме,
Мен да токарь боллукъма,
Аны иги билеме.

ЧЁРЧЕК ХАКИМ

Тутушдула
Гёжефчикле
Ёзенчикде.
Хаким жыкъды
Гёжефлени
Ёзенчикде.

Чабышдыла
Сабийчикле
Бир жолчукъда,
Хаким озду
Сабийлени
Ол жолчукъда.

Чыгъышдыла
Бир жарчыкъдан
Жигитчикле.
Оздурдула
Жигитчикле
Хакимчикге.

Тартышдыла
Бир жипчикден
Гиртчичикле.
Хорлатдыла
Хакимчикге
Гиртчичикле.

Окъушдула
Назмучукъла
Закийчикле.
Ма бу жол да
Хорлатдыла
Хакимчикге.

Аллайчыкъды
Чёрчек Хаким,
Сукъланады

Анга хар ким —
Адепличик
Бизни Хаким.

МЕНИ ЫННАМ

Билемисиз, кимди ыннам?
Врачды ол, кёпню кёрген.
Огъурлуду мени ыннам —
Адамлагъа саулукъ берген.

Уруш отунда ётдюле
Ыннамы жаш жыллары,
Ёлюмден кьутхардыла
Кёп солдатны кьоллары.

Ыннам, орденлерин тагъып,
Чыкъса байрамда орамгъа,
Жаш да, кьарт да, сейирсинип,
Къарайдыла бу адамгъа.

Мен да, ёхтемленип, аны
Къатында атлайма алгъа,
Быйыл жетгенди жыл саным,
Къууанып барлыкъма школгъа.

Эте ыннамы ыразы,
Окъурма дайым «бешлеге»,
Аныча билимли болсам,
Жарарма мен да кёплеге.

КЪОНАКЪ БЛА КЮЗГЮ

Бир кюн Къонакъ кюзгюде
Кирли бетчик кёргенди,
— Кимни бети болур бу,
Не жакъгъанды? — дегенди.

— Бетин жуумайын манга
Къарагъанны суймейме,
Кирли бетни кёрсем а,
Ышармайма, кюлмейме,—

Дегенди кюзгю жашха.—
Терслигинги эслесенг,
Бетинги жуууп келсенг,
Ийнакълай да билirme.

КОСМОС КЕМЕ УЧАДЫ

Жерни төгерегине
Космос кеме учады,
Космонавт хар къыралны
Кёз туурада тутады.

Кёреди, кёкден къарап,
Жерни жашил сифатын,
Жулдузланы да санап,
Айтыр барыны атын.

Кёреди ол тенгизде
Хар кемени жюзгенин,
Жай иссиде агъачны
Ёртен болуп кюйгенин.

Кёрюп турады дайым
Акъсыл тангны атханын,
Жылыу берген кюнюбюз
Ингирде шош батханын.

Шашмай тохташдырады
Къайры баргъанын желни,
Кёреди, баям, къарап,
Школну, сени эм мени.

ЭРИНЧЕК КИШТИК БЛА ЧЫЧХАН

Бар эди бир киштиги
Юйде Айшат ыннаны,
Жылтырай акъ ёшюню,
Сырты семизден аны.

Ол жашагъан къадарда
Бир чычхан тутмагъанды,
Кеси мадарып, бир зат
Аузуна жутмагъанды.

Эти, сютю — аллында,
Башха зат ашамайды,
Айшат ынна саулукъдан,
Къыйналып жашамайды.

Сау сутканы ичинде
Эшикге бир чыгъады,
Юйде чычханны кёрсе,
Ол кёзлерин жумады.

Бирде чычхан киштикни
Сыртына да минеди,
«Бу тёммекни ичинде
Жаны жокъ»,— деп кюледи.

Бирде келип, киштикни
Сютюн ичип кетеди,
Юсю бла кёп кере
Ары-бери ётеди.

Бирде эринчек киштик
Кёзюн ачады аз-маз,
Аллай мытыр кишиугъа
Айып этмей жарамаз.

ЧЫЧХАН БЛА БИТТИРКОШ

Чычхан бла биттиркош
Къурагъандыла бир къош.
Экиси да чардахда
Ишлегендиле тахта.

— Кел, алан, экибиз да
Бирге хазырланайыкъ,
Тапханны ташып юйге,
Къышда хайырланайыкъ,—

Дегенди кёксюл чычхан,
Кёзчюклерин терк кыса.
— Шуёхларындан къачхан,
Айтып къояйым къысха,

Бек осалды хар кимге.
Биз жарашып жашарбыз,
Тапханыбызны бирге
Къууанч бла ашарбыз,—

Деп, биттиркош чычханны
Айтханын жаратханды,
Учуп баргъан ургъуйну
Къанатындан тартханды.

— Ма, муну да сал къошха,
Иги азыкъды къышха,—
Дегенди да биттиркош,
Бергенди шуёхуна.

Чычхан, ургъуйну сермеп,
Бир мюйюшге элтгенди,
Биттиркошха эслетмей,
Тамагына этгенди.

Биттиркош бек чёрчекди,
Азыкъны терк жыяды,
Чычхан а табылгъанны
Мишегеннге къуяды.

Мишеген — жер тюбюнде,
Къынгыр-мынгыр жоллары,
Жеталмайдыла ары
Биттиркошну «къоллары».

Жут чычхан шуёхлукъну
Уялмагъанлай бузду,
Ач биттиркошну къышы
Кау-куу этгенлей озду.

ЖАНГЫ ЖЫЛ

Къарт атын сюрюп,
Эски жыл кетди,
Жаш атха минип,
Жангы жыл жетди.

Эски жыл бизге
Болмады аман,
Анга киши да
Этмейди тырман.

Хош кел, Жангы
жыл,
Халкъгъа нюр чача,
Кёп жүреклени
Бир-бирге ача.

Жангы жыл, сенден
Сакълайбыз кёпню,
Къууанча жол ач,
Таза эт кёкню.

Къолдан келгенни
Биз да аямазбыз,
Насыплы эт деп,
Къарап турмазбыз.

ТЮЕ

Кимди бу жаныуар?
Тюйюлдю ол не ат,
Не бу жерли тууар.
Кеси бир кьужур зат.

Нек сыннганды сырты,
Нек чыкьгъанды тукьур?
Бутлары — бек узун,
Аякълары — токьур.

Кьойгъа ушаш башы,
Чыгъанады ашы.
Суусуз кечинеди,
Тапса — кёп ичеди.

Баргъан жолу юзmez,
Чыбыкь урсанг — тёzmez.
Жоргъады жюрюшю,
Аулакь — жол юлюшю.

— Жашым,— деди аппа,—
Орта Азияда
Исси кюн тиеди,
Бу мал а — тюеди.

Арып, жолда кьалмай,
Жюк ташыйды, талмай.
Аныча тёзюмю
Жокьду бир ёгюзню.

Сынмагъанды сырты,
Хар заты да сауду.
Аркьада сюелген
Тукьуру уа — жауду.

КЪОЛАН ИЙНЕГИМ

Юч жыл мындан алгъа
Мен элге баргъанем,
Къолан бузоучукьгъа
Къонгуроу такьгъанем.

— Жашым, бу бузоучукъ
Энди сеникиди,
Хар жыл бери келип,
Къарасанг — игиди,—

Деген эди аппам.
Къоюп юйде барын,
Кютдюм мен бузоуну,
Жай кезиуде барып.

Бузоу — энди ийнек,
Сютю — толу челек.
Кёпдю айран, бишлакъ
Эм да къалын къаймакъ.

Аппагъа болушдум
Жай бичен ишлерге,
Ташыдыкъ биченни,
Къаладыкъ тишлеге.

Ач боллукъ туююдю
Къолан ийнек къышда,
Ахшы ишлегенбиз —
Бичен кёпдю къошда.

СЫН ТАШ

Черек сууну бойнунда,
Къатында бир сын ташны
Хар ыйых кюн эслейме
Айланнганын бир жашны.

«Бу жашчыкъ къабырлада
Дайым нек айланады?»—
Деп сордум нёгериме.
Ол манга былай айтды:

«Ол жигитчик Харунду,
Сен аны билмеймисе?
Бери бош жүрюмейди,
Жугарын кёрмеймисе?»

Харунну аппасы да —
Ол жулдузлу къабырда.
Жатады къыркъ эки жыл
Жигитле арасында.

Эллерибизни тонай,
Немислиле келгенде,
Ала бла сермеше,
Ол жигитча ёлгенди.

Харун — жашындан туугъан
Халкъ жигити Муратны,
Ол тазалап турады
Къабырлада хар затны».

Къылыгъын бек жаратдым,
Ыразы болдум жашха,
Намыс бере озама
Мен да сыйлы сын ташха.

9-ЧУ МАЙ

Хар жерде терекле
Чиммакъ-акъ чакъдыла,
Арбазла, орамла
Байрам бет алдыла.

Омакъды тегерек,
Сау дуния кийгенча
Тюрсюнлю гюл келек.
Кюнубюз ийгенча

Битеу да жылыуун
Бу сыйлы байрамгъа,
Нюрюн да кенг жая
Хар ахшы адамгъа.

Чал башлы къартланы
Деу ёшюнлеринде
Жым-жылтырайдыла
Майдалла, орденле.

Дунияны палахдан
Къутхардыла ала,
Аямай жанларын,
Къыркъ жыл мындан алгъа.

Сабийле баралла
Аппалары бла,
Кёзлери жылтырай,
Жюреклери жырлай.

Тогъузунчу майда
Хорламны байрамын,
Кёп минг жыл тохтамай,
Сау жерни адамы

Белгилеп турлукъду.
Къууанчы ол уллу
Хар къартны, сабийни,
Битеу адам улуну.

БЮРТЮКНЮ УЯНЫУУ

Ынна тирменнге элтгенде
Кюзгюде тартыргъа нартюх,
Юй аллында, тюшюп жерге,
Эсленмей къалгъанды бюртюк.

Жукълап турду къыш узуну
Ол бюртюкчюк, жерге батып,
Жаз башында къымылдады,
Аны жылы кюн уятып.

Кюн ышарды кёкден анга:
— Нек тураса жерге батып?
Кёзлеринги ачып, манга
Бир къарачы. Турма жатып.

Кюн жиберди нюр тыягъын,
Сылады бюртюкню башын,
Жылытды аны жыягъын,
Жарытды кёзюн эм къашын.

Кёпчюдю да ол бюртюкчюк,
Кётюрдю жерден башчыгъын,
Жылы жауунчукъ жауду да,
Тирилти аны жанчыгъын.

Мылыды, жылыды жерчик —
Бюртюкчюк жиберди чирчик,
Юсюн сылай салкъын желчик,
Болду ол нартюх терекчик.

БЕК ТАТЛЫ СЁЗ

Аз туююлдю дуняда
Багъалы эм ариу сёз,
Аланы барындан да
«Анады» бек татлы сёз.

«Анам» десем, төгерек,
Чууакъ кюнча, жарыкъды,
Анам къатымда болса,
Танг ариу атарыкъды.

«Анам» десем — кёзюмде
Накъут-налмаз ойнайды,
Ол сёз жүрегими да
Къозгъамайын кьоймайды.

Къолуму ачитсам да,
«Анам!» — деп кычырама,
Жумушун этерге да
Эринмейин чыгъама.

Анама болушлукъгъа
Мен кёп заман бёлеме,
«Анам», — деп жатсам, кече
Татлы тюшле кёреме.

Анам бла мен бирге
Жан бла къан кибикиз,
Битеу жашауубузну
Ол халда элтирикбиз.

МАХТАНЧАКЪ МУХАММАТ

«Мени киши махтамайды,
Кесим кесими махтайым,
Ууакъ сабийлени жыйып,
Алагъа хапар айтайым»,—

Деп келгенди Мухамматны
Кёлюне бир ингирикде.
«Билемисиз, шуёхларым,
Не этдим мен эрттенликде?»

Бойнундан тутуп, парийни
Бир жанына быргъап ийдим.
Сора, сюре барып, аны
Куркасына терк кийирдим.

Иеси чыгъып, урушду:
— Нек къоркъутаса сен итни,
Айып туююлмюд бетинге?
Баям, жашыса Хамитни...

Мен а анга терс къарадым.
— Аузунгу къыс! — деп жаныдым.
Тюртюп жибердим да аны,
Чыгъып къала эди жаны.

Алгъаракъда уа агъачда
Чыкъдым айыуну юсюне,
Къалтырады, сора къачды,
Ышанмады ол кючюне.

Мен а, ызындан жетдим да,
Бутундан артха тартдым да,
Тёгерек айландырдым да,
Эрлай, терен къолгъа атдым.

Андан къайтып келе, бугъа
Ёкюрюп, чапды да манга,
Эки мюйюзюнден тутуп,
Азап чекдирдим мен анга...»

Сабийле тынгылайдыла,
Ауузчукъларын ачханлай,
Мухаммат итни кёрдю да,
Думп болуп кетди, къачханлай.

Мухамматны къоркъакълыгын
Сабийчикле да кёрдюле,
Керексиз махтаннганына
Сейир этдиле, кюлдюле.

ДУНИЯГЪА — МАМЫРЛЫКЪ!

«Дуниягъа — мамырлыкъ!»
Бередиле ол сёзле
Жюрекге ырахатлыкъ.
Жарыйдыла кёзле...

«Дуниягъа — мамырлыкъ!»—
Дегенди къыралым.
Мен да ол сёзлеге
Жюрекден къууандым.

«Дуниягъа — мамырлыкъ!»—
Дедиле ишчиле.
Ала уа дуняда
Бек уллу кюлдюле.

«Дуниягъа — мамырлыкъ!»—
Дедиле алимле,
Атомну «татыуун»
Иги билгенле.

«Дуниягъа — мамырлыкъ!»—
Дедиле врачла.
«Артыкъ да бек — бизге!»—
Дедиле бек ачла.

«Дуниягъа — мамырлыкъ! —
Дедиле сабийле.—
Бомбаны орнуна
Ишлегиз гинжиле!»

Дунияда мамырлыкъ
Керекди хар кимге:
Ишчиге, эллиге,
Сабийге, алимге.

Ол кючле бары да
Жыйылсала бирге,
Къоркъуулу сауутну
Басдырыла жерге.

НАЗИРНИ САГЪЫШЫ

— Кукук, кукук,
Сен айт манга,
Мен ненча жыл
Жашарыкъма?

«Ку-кук, ку-кук!»,
Дагъыда бир
Кере — «ку-кук!».
Къарап Назир

Кукукгъа кёп
Заман турду.
Къычырмады
Кукук, учду.

«Жаланда юч
Жыл жашаргъа
Къалды сора
Энди манга».

Мудах болду
Бу чёрчек жаш —
Кукук салды
Анга сагъыш.

— Болма мудах,
Ийнанма сен
Бир кукукгъа,
Жырын эштсенг.

Тюзюн айтсам,—
Деди Конай,—
Билмез кукук
Жылны санай.

Жашау жолунг —
Бек тюз, кючлю,
Къайгырсанг сен
Халкъынг ючюн.

Биреу не кёп
Жашаса да,
Не алапат
Ашаса да,

Кесим десе
Ол асыры —
Болмаз сыйы,
Не насыбы.

Жашагъанды
Бошунагъа,
Хайыр этмей
Адамлагъа.

Биреу андан
Не къадар да
Аз жашаса,
Ашаса да,

Сыйы уллу,
Насыбы бар —
Сейирликди
Бек къадары.

Къайгыргъанды
Адам ючюн,
Ма андады
Жашау кючю.

АНА ТИЛИМ

Ана тилим, туугъан тилим,
Тёрт аякъланып баргъанда
Окъуна мен сени суюдюм.
Ыннам къойнуна алгъанда,

«Ариу балам, чууакъ кюнюм»,—
Деп, кёзюме къарагъанда,
Мен къууандым, жарыкъ кюлдюм —
Ол ийнакълагъанын билдим.

Хар кимни да ана тили
Ана сютю бла бирге
Терен сингип къаннга, жаннга,
Кетмей къалады ёмюрге.

Бираз уллуракъ болдум да,
Жюрюп башладым школгъа,
Ана тилни хайырындан
Чыкъдым билим берген жолгъа.

Андан бери кёп суу саркъды,
Ана тилим — жол нёгерим.
Ёз тилинги билмейсе деп
Айтмазла мени тенглерим.

Кеси тилин сансыз этип,
Башха тилге сукъланнганны
Жокъ арталлыда жюреги.
Билирге суйгеннге аны,

Бир кишини дауу жокъду.
Ненча тилни билсенг да сен —
Ана тилге болушлукъду —
Терен билимге жетерсе.

Ана тилим — ёхтемлигим,
Сенсиз этмез заман мени.
Жашарса сен ёмюрлеге,
Къууандыра тёлюлени.

БАШЛАРЫ

Биз бир ишчи юйюрбюз	3
Анама саугъа	3
Топчугъум	4
Суратчыкъ ишледим	5
Кючюкчюгом	5
Кишиучугъум	6
Назы терекчик	6
Билмечи Ахматчыкъ	7
Ыннаны Токашы	7
Тейри кыылыч	8
Ийнесыртчыкъ	9
Бал чибин	11
Сабан чыпчыкъла	11
Кёзчюклери жылтырай	12
Жаз башы жауун	13
Асхатны киштикчиги	13
Къутлу жерим	14
Ыннада къонакъда	15
Кёксюл макъа	17
Къашха тайым	19
Уку	19
Къаргъачыкъ	20
Сюйюнчю къамыжакъ	20
Хакимни чыбыкъ аты	21
Насыплы жашчыкъ	22
Ку-ка-ре-ку!	23
Аякъ машиначыкъ	23
Мени аппам	24
Акъсыл теке	25
Къар жауады	26
Тамата къарындашым	27
Чёрчек Хаким	28
Мени ыннам	29
Къонакъ бла кюзгю	29
Космос кеме учады	30
Эринчек киштик бла чычхан	32
Чычхан бла биттиркоч	33
Жангы жыл	34
Тюе	36
Къолан ийнегим	36

Сын таш	37
9-чу Май	38
Бюртюкню уяныуу	39
Бек татлы сёз	40
Махтанчакъ Мухаммат	41
Дуниягъа — мамырлыкъ!	42
Назирни сагъышы	43
Ана тилим	45

Литературно-художественное издание

Для младшего школьного возраста

Узденов Абдуллах Эльмырзаевич

СОЛНЦЕ В ЛАДОНИ

Стихи

На балкарском языке

Редактор *А. Т. Додуева*

Художник *Е. А. Чеченова*

Художественный редактор *Ю. М. Алиев*

Технический редактор *Н. М. Мокаева*

Корректор *Ф. Я. Тепеева*

ЛКБ № 1 от 30.09.91.

Сдано в набор 02.08.94. Подписано к печати 31.10.94.

Формат 60×90¹/₁₆. Бумага офсетная № 1. Гарнитура литературная.

Печать офсетная. Усл. печ. л. 3. Уч.-изд. л. 2,69. Тираж 1000 экз.

Заказ № 2414.

Издательство «Эльбрус»

Нальчик, ул. Адмирала Головки, 6

Полиграфкомбинат им. Революции 1905 года

Мининформпечати КБР

Нальчик, пр. Ленина, 33